

УДК 378.4(477-25)''1834/1837''

ОСВІТНЯ ДІЯЛЬНІСТЬ КИЇВСЬКОГО УНІВЕРСИТЕТУ КРИЗЬ ПРИЗМУ ВИКЛАДАННЯ НАУК (1834–1837)

Сергій Черняк

*Київський національний університет імені Тараса Шевченка
вул. Володимирська, 60, 01033 Київ, Україна*

Проаналізовано освітню діяльність Київського імператорського університету св. Володимира крізь призму викладання наук. Визначено головні напрями функціонування освітньої установи (філологічний, природничий, юридичний, фізико-математичний).

Ключові слова: університет, освітня діяльність, викладання наук.

Динамічні процеси соціально-економічного життя українського суспільства зумовлюють суттєве оновлення змісту діяльності всіх соціальних інституцій, зокрема вищих класичних закладів освіти. Змінюються настанови щодо сучасної вищої школи: від дегуманізації до гуманістично-особистісної спрямованості освіти, від пасивного засвоєння інформації до активного її продукування, від пізнавально-інформативного підходу до соціокультурного тощо. Ці загальні тенденції детермінують нові вимоги до викладача та його професійної діяльності. Актуальності набуває історичний досвід освітньої діяльності Київського імператорського університету св. Володимира на тлі історико-генетичного аналізу викладання як загальнорозвивальних, так і професійно орієнтованих дисциплін.

Вивчення фахової літератури свідчить про те, в теорії та практиці сучасної вищої школи міститься науковий та прикладний потенціал, який може слугувати основою для вдосконалення підходів до професійної підготовки молоді. Зокрема, досліджують питання змістової складової професійно-педагогічної освіти (О. А. Дубасенюк, І. А. Зязюн, Н. Г. Ничкало, О. М. Семенов), аналізують специфіку становлення та розвитку вітчизняних освітньо-виховних і наукових комплексів (І. Важинський, Н. Дем'яненко, О. Ковальчук, В. Майборода). Водночас актуальною залишається проблема предметно-цільового цілісного аналізу освітньої діяльності Київського університету крізь призму викладання дисциплін.

Мета дослідження – історико-генетичний аналіз освітньої діяльності Київського університету крізь призму викладання наук (1834–1837).

Завдання дослідження – виявити та проаналізувати головні напрями розвитку освітньої діяльності Київського університету крізь призму викладання наук окресленого періоду.

Як засвідчує історико-генетичний аналіз щорічних “Оглядів викладання” [1] з 1 вересня 1834 р. до 10 червня 1835 р., на першому відділенні філософського факультету читали курси російської словесності (М. Максимович), римської словесності та грецької мови (М. Якубович), стародавньої історії (В. Цих), дослідної психології впродовж першого півріччя та логіки протягом другого (О. Новицький), стародавньої словесності, старожитностей та правил латинського складу (О. Карусеневський), французької мови (А. Плансон), німецької мови (А. Лідль), польської мови (І. Мікульський).

Предметне навантаження другого відділення становили алгебра та вища геометрія (С. Вижевський, Г. Гречина), фізіологія, анатомія та органологія рослин (В. Бессер), неорганічна хімія (С. Зенович), фізика (Г. Абламович), нарисна геометрія (Ф. Мехович), зоологія (А. Андржеєвський).

Емоційно-вольовий вплив на формування духовного світовиміру студентів, характер світоглядної установки мали лекції з богослів'я: курс церковної історії слухачам грекоросійського віровчення (І. Скворцов), представникам римо-католицької віри протягом першого півріччя, священне письмо та церковний переказ, упродовж другого, догматичне богослів'я (В. Ходкевич). А також такі види мистецтв, як малювання, музика, фехтування.

Відповідно до звіту університету [4] 1835 р. на першому відділенні філософського факультету продовжують викладати дисципліни дослідної психології протягом першого та на початку другого півріччя, логіки впродовж другого півріччя (О. М. Новицький 3 год на/т), філологічної енциклопедії (1 год на/т) грецької мови (2 год на/т), римської словесності (М. Ю. Якубович 2 год на/т), латинської мови (3 год на/т), російської словесності (М. О. Максимович), загальної історії (В.Ф. Цих 4 год на/т), французької словесності (А. К. Плансон 3 год на/т), німецької мови та словесності (А. Ф. Лідль 3 год на/т), польської мови (І. І. Мікульський).

Для студентів другого відділення читали алгебру (Г. В. Гречина 2 год на/т), нарисну геометрію (Ф. І. Мехович 1 год на/т), застосування алгебри до вищої геометрії (С. С. Вижевський 3 год на/т), фізики (Г. К. Абламович 3 год на/т), хімії (С. Ф. Зенович 3 год на/т), ботаніки (В. Г. Бессер), зоології (А. Л. Андржеєвський 4 год на/т) .

Предметні курси юридичного факультету передбачали опанування студентами енциклопедії прав (К. О. Неволін 4 год на/т), римського права (О. М. Міцкевич 3 год на/т).

У цілому по університету викладали спеціальні лекції з богослів'я, зокрема, церковну історію студентам греко-російського віросповідання (І. М. Скворцов 2 год на/т), тлумачення священного письма студентам римокатолицького віровчення (протягом першого півріччя 3 год. на/т), догматичного богослів'я (3 год на/т). Окрім вищезазначених предметів, для вихованців школи землемерів вводилися курси сільського господарства (6 год на/т) та практичної архітектури (4 год на/т).

В університеті св. Володимира 1836 р. продовжували викладати богословські курси: догматичний (І. М. Скворцов, студентам греко-російського віровчення 3 год на/т) та моральний (В. К. Ходкевич, римокатоликам 3 год на/т).

Навчальне навантаження на історико-філологічному відділенні філософського факультету становили курси логіки (студентам 1-го та 2-го курсів 1 год на/т), дослідної психології (1-й курс 3 год на/т), моральної філософії у складі історії, основ моральності й природного права (О. М. Новицький 1,5 год на/т), грецької словесності (2-й курс 3 год на/т), грецької мови (1-й курс 3 год на/т), латинської словесності (М. Ю. Якубович, 2-й курси 3 год на/т), латинської мови (3,5 год на/т), історії грецької та римської словесності (М. Ю. Якубович, 1-й і 2-й курс 1,5 год на/т), історії російської словесності (М. О. Максимович, студентам усіх факультетів упродовж першого півріччя 2 год другого – 5 год на/т), загальної історії (В. Ф. Цих, усі курси першого відділення 4 год на/т), французької мови (1-й курс усіх факультетів 3 год на/т), французької словесності (А.К. Плансон 3 год на/т), німецької мови та словесності (А. Ф. Лідль на двох окремих курсах 3 год на/т), польської мови (2 год на/т), історії польської словесності (1 год на/т).

Студенти фізико-математичного відділення опановували алгебру (Г. В. Гречина 4 год на/т), нарисну геометрію (Ф. І. Мехович 3 год на/т), аналітичну геометрію (3 год на/т), диференційні та інтегральні відрахування (С. С. Вижевський 3 год на/т), фізику (Г. К. Абламович, 1-й і 2-й курси 4 год на/т), неорганічну хімію (1-й курс 3 год на/т), органічну хімію (2-й курс 3 год на/т), мінералогію (С. Ф. Зенович 2 год на/т), ботаніку (1-й курс органологію та фізіологію рослин 3 год на/т, 2-й курс фізіологію рослин 6 год. на/т), зоологію (для студентів обох курсів 3 год. на/т), громадянську архітектуру (Ф. І. Мехович, 2-й курс 3 год на/т), основи наук сільського господарства (4 год на/т).

У продовж означеного періоду викладали такі юридичні науки дисципліни енциклопедії прав (6 год на/т, перше півріччя), заклади Російської імперії та закони про стани (К. О. Неволін 6 год. на/т, друге півріччя), римське право (О. М. Міцкевич 6 год на/т), російські громадяни

закони (С. М. Орнатський 6 год на/т), законт державного благоустрою та благочинства (С. Й. Богородський 6 год на/т).

Розвиток освітньої діяльності в Київському імператорському університеті св. Володимира станом на 1837 р. також зумовлений впливом релігійної складової на процес навчання, що можна пояснити наявністю в навчальному закладі представників різних віровчень. Зокрема, для студентів греко-російського та греко-уніатського віросповідань продовжували викладати курси морального богослів'я (І. М. Скворцов 3 год на/т). Римокатоликам читали церковнк історію (В. К. Ходкевич 3 год на/т).

Організаційно-методичному оформленню навчального процесу на першому відділенні філософського факультету передували дисципліни логіки (1-й курс 3 год на/т), дослідної психології (1-й курс 3 год на/т), моральної філософії та природного права (3-й курс 1 год на/т), історії філософських систем (О. М. Новицький, 2-й і 3-й курси обох факультетів 2 год на/т), загальної історії (В. Ф. Цих, 2-й і 3-й курси 1 год на/т), нової історії (В. Ф. Цих, 1-й, 2-й і 3-й курси 3 год на/т), статистики європейських держав (3-й курс 1,5 год на/т), російської історії (3-й курс 3 год на/т), енциклопедії грецької та римської філології (М. Ю. Якубович, 1-й курс 1,5 год на/т), грецької мови (1-й курс 3 год на/т), грецької словесності (М. Ю. Якубович, 2-й і 3-й курси 3 год на/т), латинської мови (1-й курс 3 год на/т), латинської словесності (М. Ю. Якубович, 2-й і 3-й курси 6 год на/т), римської древності (1-й, 2-й і 3-й курси 3 год на/т), історії російської словесності (М. О. Максимович, 1-й і 2-й курси обох факультетів 3 год на/т), теорії поезії (2-й і 3-й курси 2 год на/т), німецької мови та словесності (А. Ф. Лідль 8 год на/т), французької мови (1-й курс обох факультетів 3 год на /т), французької словесності (А. К. Плансон, 2-й і 3-й курси обох факультетів 4 год на/т).

Навчальний план другого відділення охоплював такі предмети: алгебра (1-й курс 3 год на/т), аналітична геометрія (Г. В. Гречина, 1-й курс 3 год на/т), диференціальні та інтегральні відрахування (2-й і 3-й курси 3 год на/т), статика та динаміка (С. С. Вижевський, 3-й курс 3 год на/т), основи нарисної геометрії (1-й курс 2 год на/т), застосування нарисної геометрії до географічних мап (Ф. І. Мехович, 3-й курс 2 год на/т), фізика (Г. К. Абламович, 1-й курс 3 год на/т), неорганічна хімія (1-й курс 3 год на/т), неорганічна хімія про метали й органічна про рослини (2-й курс 3 год на/т), органічна хімія про тварин (3-й курс 2 год на/т), мінералогія (С. Ф. Зенович, 2-й курс 3 год на/т), ботаніка (В. Г. Бессер 6 год на/т), зоологія (1-й і 2-й курси 3 год на/т), історія та література зоології (3-й курс 2 год на/т), громадянська архітектура (Ф. І. Мехович, 2-й курс 2 год на/т), сільське господарство (3-й курс 4 год на/т). Додаткову лекцію на тему “Архітектура та виробництво будівель” читав Ф. І. Мехович для студентів 3-го курсу (2 год на/т).

На юридичному факультеті продовжували вивчати енциклопедію права (К. О. Неволін упродовж першого півріччя 7 год н/т), римського права (О. М. Міцкевич, 1-й курс 6 год н/т), закладів Російської імперії (К. О. Неволін упродовж другого півріччя 7 год н/т), законів державного благоустрою та благочинства (С. Й. Богородський, 2-й курс 6 год на/т), російських громадянських законів (С. М. Орнатський, 2-й курс на першому півріччі – 6, на другому – 7,5 год на/т). Окрім зазначених курсів, студенти-юристи розпочали опановувати фінансове (4 год на/т), муніципальне (3-й курс 3 год н/т), кримінальне законодавство (Г. М. Данилович, 3-й курс 4,5 год на/т).

Зауважимо, що виклад лекційного матеріалу, згідно з правилами викладання в університеті від 30.11.1834 р., мав відбуватися в дусі віри, моральності та покірності владі, любові до вітчизни [2].

Відкриття медичного факультету, згідно з резолюцією царя, відкладалося на невизначений термін, а підготовку фахівців з богослов'я не передбачали взагалі, оскільки "... для цього є Академія" [3, с. 165].

Наведені архівні дані дають підстави погодитись із дослідниками І. В. Бичком, А. Є. Конверським та І. В. Огородником щодо органічного поєднання словесності та фізико-математичних наук у структурі освітньої діяльності філософського факультету Київського університету означеного періоду [6, с. 12], підтверджують декларовані норми предметного навантаження на юридичному факультеті відповідно до проекту статуту 1833 року [5].

Отже, освітня діяльність Київського університету крізь призму викладання наук окресленого хронологічного періоду характеризується становленням таких головних напрямів діяльності: філологічного, природничого, юридичного та фізико-математичного. Це, безсумнівно, мало вплив на підготовку студентів. Чіткіше виявляється тенденція структуризації предметного навантаження з подальшою спеціалізацією. Такий етап розвитку закономірно відображає динаміку змін, що відбувалися в усіх складових навчального процесу досліджуваного закладу, необхідність пошуку нових парадигм освітньої діяльності та їх адаптації до тогочасних соціокультурних умов.

Перспективи подальшого дослідження порушеної проблеми вбачаємо у висвітленні головних напрямів і тенденцій розвитку освітньої діяльності Київського університету на інших історичних етапах.

-
1. Обозрение преподавания наук в Императорском университете св. Владимира с 1 сентября 1834 г. по 10 июня 1835 г. // Государный архив міста Києва. Ф. 16. Оп. 276, Спр. 181, Арк. 2–8

2. Об установлении надзора за преподаванием в университете св. Владимира. // Державний архів міста Києва. Ф. 16. Оп. 469. Спр. 3. Арк. 2–3.
3. О составлении устава Лицея, переводящегося из Кременца в Киев и об учреждении вместо онаго университета св. Владимира. // Центральний державний історичний архів України в м. Києві. Ф. 707. Оп. 1. Спр. 592. Арк. 1 – 293.
4. Отчёт университета св. Владимира за 1835, 1836, 1837 гг. // Державний архів міста Києва. Ф. 16. Оп. 465. Спр. 28. Арк. 6 – 175.
5. Проект устава университета св. Владимира // Журнал Министерства народного просвещения. 1834. № 2. С. СІ – СХХІІІ.
6. Філософська думка у Київському університеті: історія і сучасність / За заг. ред. А. Є. Конверського. К., 2005.

EDUCATIONAL ACTIVITY OF KYIV UNIVERSITY IN THE CONTEXT OF TEACHING SCIENCES (1834 – 1837)

Serhiy Cherniak

*Taras Shevchenko National University of Kyiv
Volodymyrs'ka Str., 60, UA – 01033 Kyiv, Ukraine*

The article is devoted to the problem of Saint Volodymyr Kyiv imperial university educational activity in the context of sciences teaching. The basic trends of educational establishment development (philological, natural, law, physical and mathematical) are determined.

Key words: university, educational activity, teaching sciences.

Стаття надійшла до редколегії 14.04.2008
Прийнята до друку 27.05.2008